

CZYTAM ROZUMIEM UMIEM

U podstaw procesów uczenia się leżą dwie czynności – uważne słuchanie i czytanie ze zrozumieniem. Samodzielne uczenie to jednak częściej czytanie materiału do pamięciowego opanowania niż słuchanie.

Wskazówki dotyczące efektywnego przygotowywania się i uczenia do egzaminu maturalnego rozpocząć należy od przypomnienia problematyki związanej ze sztuką uważnego czytania. W trakcie uczenia się trzeba wystąpić w roli skutecznego czytelnika. Lektura tekstu w celu opanowywania treści w nim zawartych różni się zasadniczo od lektury książki czytanej dla relaksu. Należy uświadamiać sobie i wiedzieć, dlaczego czytam wybraną pozycję oraz umieć określić, czego od niej oczekuję. Skuteczny czytelnik powinien posiadać właściwy schemat myślowy, który pomaga mu skonstruować taki sposób uważnego czytania, aby w wyniku lektury potrafił odpowiedzieć na wszelkie pytania związane z tekstem.

OGÓLNA TEORIA SPRAWNEGO CZYTANIA I PRZYJMOWANIA WŁAŚCIWYCH POSTAW CZYTELNICZYCH

W programie PISA (*Programme for International Student Assessment – Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów*) czytanie to nie tylko znajomość alfabetu i proste składanie liter. Sprawność w tym zakresie jest niezbędna dla bardziej złożonego działania, jakim jest czytanie. Definiowane jest ono jako przetwarzanie informacji, rozumowanie, interpretacja i refleksja nad tekstem dla osiągnięcia celu stawianego sobie przez czytającego, a także dla poszerzenia wiedzy i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Tak rozumiane czytanie obejmuje następujące umiejętności:

- **Wyszukiwanie informacji** – umiejętność odszukiwania informacji w tekście i poza tekstem; podejmowanie decyzji, które informacje są ważne, a które nie oraz ocena, czy podane informacje spełniają wymagane warunki; umiejętność poruszania się w szumie informacyjnym lub nadmiarze informacji
- **Integracja i interpretacja** – umiejętność połączenia wybranych faktów lub informacji w celu stworzenia interpretacji; zrozumienie tekstu na poziomie podstawowym (o czym jest tekst) aż po jego znaczenie metaforyczne; wnioskowanie na podstawie informacji z tekstu; stawianie hipotez; radzenie sobie ze sprzecznością, niejednoznacznością i negacją
- **Refleksja i ocena** – umiejętność odniesienia treści wydobytych z tekstu do własnego doświadczenia i wiedzy o świecie; zdolność argumentowania, budowania wypowiedzi i uzasadnienia własnego zdania.

Czytanie wymaga więc sprawności w wyszukiwaniu informacji, biegłości w obchodzeniu się z informacjami w różnych formach i kontekstach oraz podejmowania decyzji, które z nich i w jaki sposób wykorzystać. Odbiorca tekstu powinien zająć aktywną postawę - stawiać pytania i hipotezy oraz szukać powiązań z rzeczywistością spoza tekstu. Od czytelnika oczekuje się precyzji i logiki myślenia, argumentowania oraz staranności w formułowaniu wypowiedzi, będącej reakcją na przeczytany tekst.

Czytanie to czynność i umiejętność zdobywana w początkowym okresie kształcenia i będąca podstawą dalszego uczenia się. Obejmuje trzy warstwy:

- szybkość czytania
- zrozumienie czytanych treści
- zapamiętywanie

Ze względu na jakość i sprawność można wyróżnić kilka rodzajów czytania korespondujących z etapowością tego procesu:

- **przygotowanie się do czytania** – ustalanie elementów struktury czytanego tekstu, przygotowanie materiałów wspomagających (słowników, encyklopedii, wcześniejszych notatek), organizacja warunków zewnętrznych (miejsce, oświetlenie, przybory do notowania), rozbudzenie motywacji i mobilizacja do skupienia uwagi
- **czytanie pobieżne (*orientacyjne*)** – szybkie i wrywkowe czytanie służące do rozpoznania struktury logicznej, znaczenia części i całości czytanego tekstu – kojarzone z czytaniem selektywnym
- **czytanie gruntowne (*dokładne*)** – nastawione na maksymalne zrozumienie i zapamiętanie (stosowanie różnego tempa, pauz, podkreślanie, wypisywanie cytatów, czytanie objaśnień w publikacjach pomocniczych)
- **czytanie syntezujące** – łączenie, porządkowanie i wartościowanie wybranych fragmentów celem zapamiętania treści i gromadzenia wiedzy trwałej.

Podświadomej pracy umysłu, związanej z utrwalaniem i systematyzacją poznawanych treści, sprzyjają przerwy stosowane między poszczególnymi etapami czytania.

Przed egzaminem maturalnym szczególnie przydatna jest umiejętność szybkiego, selektywnego i efektywnego czytania.

Techniki czytania selektywnego:

- **czytanie selektywne w wersji prostej** – nie wchodząc głębiej w tekst, szukamy oczekiwanych słów, haseł
- **odnajdywanie myśli przewodniej i głównych tez** – wyszukiwanie węzłowych punktów i wiązanie ich z całością na podstawie znajomości struktury tekstu i wstępnej orientacji w jego problematyce
- **podkreślanie, notatki, uwagi, porządkowanie** – zatrzymując się przy sygnałach-hastach, opuszczamy inne słowa, hasła, treści, rozdziały.

Specyficzną formą czytania jest **czytanie krytyczne** polegające na obiektywnej ocenie tekstu według różnych kryteriów, z uwzględnieniem opracowań w recenzjach, szkicach naukowych.

Czynniki wpływające na szybkość czytania:

- ✓ **warunki zewnętrzne** – miejsce, pozycja, oświetlenie, wentylacja pomieszczenia, przygotowanie pomocy
- ✓ **warunki wewnętrzne** – motywacja, koncentracja uwagi
- ✓ **czynniki techniczne druku** – kolor, format strony i czcionek, zróżnicowanie graficzne
- ✓ **struktura języka** – składnia, styl, słowotwórstwo
- ✓ **właściwości osobowościowe czytelnika** – zasób wiedzy, wiek, inteligencja, nawyki czytelnicze

Czynniki wpływające na zrozumienie czytanego tekstu:

- **obiektywne**
 - poziom nasycenia tekstu informacjami
 - budowa, kompozycja, styl i rodzaje opisów
 - objętość materiału, stosowane podziały na rozdziały, podrozdziały, wyróżnianie tytułów
 - forma i komunikatywność języka
- **subiektywne**
 - kierowanie uwagą i jej koncentracja
 - pojemność i głębokość uwagi
 - zakres i panoramiczność spostrzegania
 - zdolność przestawiania się na różne tematy, problemy

Szybkość czytania i stopień zrozumienia treści wpływają na siebie. Szybsze czytanie często zwiększa zrozumienie, a zrozumiałość tekstu przyspiesza czytanie. Obie warstwy mają łączne znaczenie dla ostatniej warstwy czytania jaką jest zapamiętywanie.

PIĘĆ KROKÓW DO TEKSTU:

1. PRZED LEKTURĄ.

PRZEJRZYJ TEKST

- Przeczytaj tytuł, śródtytuły i zdania otwierające paragrafy (często tu są kluczowe informacje)
- Obejrzyj ilustracje, tabele, wykresy itd.
- Przeczytaj wstęp lub pierwszy paragraf
- Przeczytaj ostatni paragraf lub podsumowanie

2. PRZED LEKTURĄ.

POSTAW PYTANIA

- Zastanów się, na jakie pytania odpowie ci tekst.
- Zamień tytuł tekstu na pytanie - określisz cel lektury
- Zapisz wszystkie inne pytania, które pojawiły się podczas przeglądania tekstu
- Zamień na pytania tytuły rozdziałów i podrozdziałów

3. W TRAKCIE LEKTURY.

SZUKAJ ODPOWIEDZI

- Przeczytaj aktywnie tekst. Miej przed oczami listę pytań
- Sprawdź znaczenie nieznanych słów w słowniku
- Rób notatki - zapisuj odpowiedzi np. w punktach
- Spróbuj odnaleźć odpowiedzi na wszystkie pytania
- Jeśli trafisz na fragmenty tekstu, których nie rozumiesz, ułóż dodatkowe pytania i poszukaj na nie odpowiedzi

4. PO LEKTURZE.

BILANS ODPOWIEDZI

- Pora zastanowić się, co zrozumiałeś
- Odłóż czytany tekst i notatki z odpowiedziami. Zostaw przed sobą tylko listę pytań. Odpowiedz na głos lub na piśmie na wszystkie pytania
- Jeśli są pytania, na które nie potrafisz odpowiedzieć, zajrzyj ponownie do tekstu i szukaj odpowiedzi
- Jeśli w tekście zabrakło odpowiedzi na jakies pytanie, wyrażnie to zaznacz

5. PODSUMOWANIE:

CZEGO SIĘ DOWIEDZIAŁEŚ?

- Sformułuj na głos lub na piśmie odpowiedź na pytanie tytułowe
- Przyjrzyj się całości tekstu. Rozważ, dlaczego tak, a nie inaczej ułożono informacje. Może masz pomysł na inny układ? Zaznacz go w postaci graficznej, aby widoczne były związki pomiędzy elementami
- Zastanów się, jak zmieniła się twoja wiedza i poglądy po lekturze? Jak możesz wykorzystać zdobyte informacje?